

ПРИРОДА ПРИНЦИПІВ УТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

У. РАМАЗАНОВА,

ад'юнкт кафедри адміністративного права і процесу Національна академія внутрішніх справ

SUMMARY

For legal science questions about the principles of law has always been important. Attention lawyers principles draw their decisive influence on people's behavior. As a component of social regulation it is caused by natural consciousness of people, their vital needs, patterns of functioning of public relations. Any principle, including the principle of the formation and operation of NGOs is a social phenomenon.

Keywords: associations, associations, NGOs, organizations, associations, principles, principles of law, principles of formation and activities of NGOs.

* * *

Для юридичної науки питання про принципи права завжди було актуальним. Увагу правознавців принципи привертають своїм визначальним впливом на поведінку людей. Як компонент соціального регулювання він обумовлений природною свідомістю людей, їхніми життєвими потребами, закономірностями функціонування суспільних відносин. Будь-який принцип, у тому числі й принцип утворення та діяльності громадських об'єднань є соціальним явищем.

Ключові слова: громадські об'єднання, об'єднання громадян, громадські організації, організації, об'єднання, принципи, принципи права, принципи утворення та діяльності громадських об'єднань.

* * *

Для юридической науки вопрос о принципах права всегда был актуальным. Внимание правоведов принципы привлекают своим определяющим влиянием на поведение людей. Как компонент социального регулирования он обусловлен естественной сознанием людей, их жизненными потребностями, закономерностями функционирования общественных отношений. Любой принцип, в том числе и принцип создания и деятельности общественных объединений социальным явлением.

Ключевые слова: общественные объединения, объединения граждан, общественные организации, организации, объединения, принципы, принципы права, принципы образования и деятельности общественных объединений.

Постановка проблеми. Автором охарактеризовані особливості принципів, принципів права та сформульовано поняття принципи утворення та діяльності громадських об'єднань. Використання зазначених принципів у нашій статті дає можливість здійснити характеристику принципів, принципів права та принципів утворення та діяльності громадських об'єднань в Україні та прослідкувати розвиток даних принципів, що і є метою даної статті.

Стан дослідження. Проблему сутності та визначення ознак громадських об'єднань в Україні досліджували С.С. Алексєєв, Ю.А. Ведерніков, Н.В. Ганжа, А.І. Денисов, А.М. Колодій, Т.О. Коломощ, О.Ф. Скакун, С. С. Юр'єв, В.К. Шкарупа, І.В. Март'янов, В.М. Манохін, Р.С. Павловський, В.І. Попова, Н.С. Полевий, С.О. Солдатов, М.С. Студенікіна, С.С. Студенікін, В.М. Семенов, В.Д. Трофімов, Д.В. Шутько, А.І. Щиглик, Ц.А. Ямпольська тощо.

Виклад основних положень. Джерелами принципів права є практично всі галузі життєдіяльності людей: політика, економіка,

культура, мораль, ідеологія та інші. Вони наповнюють кожен принцип значимим змістом. Принцип несе в собі історичний досвід побудови суспільних, державно-владних відносин, відбиває закономірності їх еволюції. Він є компонентом ідеології суспільства. Принцип є ідеєю, закладеною в традиційний механізм розвитку й функціонування суспільних відносин.

Принцип має морально-етичну основу. Він впливає із загальнолюдських прав, свобод, таких чеснот, як рівність, справедливість, порядність, совість, що обумовлює значимість, законність, соціальну цінність правового регулювання.

Принцип має також політичну природу, оскільки базується на основних тенденціях державно-владних відносин, практиці державного будівництва, народного суверенітету.

Економічною передумовою формування принципів є передусім проголошене невід'ємне від людини право власності, а також розвинена на основі людської кооперації колективна власність і державна як показник життєздатності держави. У певному змісті ідея власності пронизує правову дійсність, визначаючи методи правового регулювання.

Питання про принципи сучасного адміністративного права набуває особливої значимості в сутності адміністративно-правового статусі громадських об'єднань. У юридичній літературі вже зверталася увага на ті обставини, що бурхливий процес реформування адміністративного законодавства, обумовлений докорінними

соціально-економічними змінами в усіх галузях життя українського суспільства й держави, ставить перед наукою адміністративного права завдання формування принципів утворення та діяльності громадських об'єднань. Їх з'ясування важко переоцінити як для теорії, так і для практики адміністративно-правового регулювання. Підкреслюється, що принципи адміністративного права:

по-перше, є однією із ключових ідентифікаційних ознак, які свідчать про самостійний статус адміністративного права в системі права;

по-друге, виконують роль основної несучої конструкції, опорного каркаса правового регулювання державно-управлінських відносин, що є головною складовою предмета адміністративного права;

по-третє, визначають зміст методу правого регулювання, характерного для цієї галузі права, а тим самим специфічного правового режиму, що складається саме на базі особливих, властивих тільки адміністративному праву принципів;

по-четверте, задають вектор розвитку адміністративного права й законодавства, указуючи на найбільш прийнятні й соціально затребувані параметри формування й функціонування системи державних органів [1, с. 7-8], що відповідають інтересам і потребам людей [2].

У більшості випадків тема принципів або зовсім не вписується в рамки уваги вчених-адміністративістів, або висвітлюється ними вкрай стисло.

К.С. Бельський, зазначає, що норми-принципи в переважній більшості включаються в кожну з трьох складових частин адміністративного права (управлінське право, поліцейське право, право адміністративної юстиції), забезпечуючи всередині підгалузі реалізацію інших адміністративно-правових норм [3, с. 23].

Питання принципів завжди посідало у правознавстві непересічне місце. «Принцип» походить від ла-

тинського «*principiūm*», що означає начало, основа у філософії, те, що лежить в основі деякої сукупності фактів або знань, із збереженням первинного відтінку – перший, основний, вихідний [4, с. 214].

Так, А.М. Колодій з точки зору гносеології наголошує на тому, що категорія «принцип» тісно пов'язана з категоріями «закономірність» і «сутність». Поняття «принцип» співвідноситься з категорією «ідея» у тому випадку, коли під останньою філософи розуміють внутрішню логіку, закон існування об'єкта, те, що складає його внутрішню сутність [5, с. 16–17]. Але потрібно пам'ятати, що сутність і закон не одноманітні, не тотожні, а однорівневі поняття. Подібно до цього є близькими поняття закону й принципу, так як закономірність відображає систему зв'язків між явищами, а принцип уособлює в собі основні якості, сутність кожного з явищ, які співставляються. До цього потрібно додати, що поняття «принцип» пов'язується з категорією «ідея» у тому разі, коли під нею, мають на увазі, внутрішню закономірність існування об'єкта, тобто те, що визначає його внутрішню сутність.

Значення слова «принцип» у сучасних українських тлумачних словниках подається як особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось. Правило покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства тощо [6, с. 941].

Слід зазначити, що в українській мові термін «принцип» вживається у трьох значеннях: по-перше, як основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку тощо; по-друге, як особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; по-третє, переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці.

Категорія «принцип» у згаданих значеннях застосовується

щодо різноманітних соціальних явищ – права, економіки, політики, моралі тощо. Поняття «принцип» прийнятне лише до тих категорій, які саме можуть бути названі визначальними, основоположними, оскільки принцип є узагальненим виразом суті відповідного явища, що відображає об'єктивно існуючу реальність і закономірності, які в ньому діють.

У юридичній науці під принципом розуміють основоположне, вихідне положення певної теорії, вчення, науки тощо [7, с. 27].

Саме тому для характеристики принципів утворення та діяльності громадських об'єднань слід з'ясувати сутність детермінантів «принципи», «принципи права» тощо.

Теоретики права відокремлюють різні види принципів таких як, наприклад, конституційні принципи, принципи побудови державного апарату, принципи функціонування державного апарату, принципи теоретичних засад тощо.

У сучасній вітчизняній юридичній літературі існує чимало досліджень, присвячених принципам, їх аналіз дає можливість виділити декілька основних підходів, щодо тлумачення даного терміну, а саме:

принцип – категорія об'єктивна. Наприклад, О.Ф. Скакун визначає дану категорію як об'єктивно призначані праву відправні положення, безперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які висуваються до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових та суспільних інтересів, зауважуючи, що принципи – це система координат, у рамках якої розвивається право, і одночасно вектор, що визначає напрямок його розвитку;

юридичні принципи – основні ідеї. М.М. Марченко пропонує трактувати їх як основні ідеї, вихідні положення процесу його формування, розвитку і функціонування, конструкції, на засадах яких встановлюються і функціонують не тільки норми, інститути або галузі, але і вся правова система [8, с. 54].

юридичні принципи – сфера правосвідомості, правової ідеології;

визначення, що будуються на аналізі різниці понять принципів права і правових принципів ґрунтуються на тому, що правові принципи – це головні ідеї, які виражають основні вимоги до системи права тієї чи іншої держави [9, с. 55-56].

Н.С. Полевий у самому широкому розумінні принцип вважає як начало, вихідний пункт, становлення буття – у даному випадку існування тієї чи іншої діяльності [10, с. 83].

С.С. Алексєєв називає принципами керівні начала (ідеї) права, які у концентрованому вигляді характеризують його зміст [11, с. 123]. Це свого роду «згустки» юридичної системи, явища сутнісного порядку, що напрями виражають економічні та соціально-політичні основи, розповсюджують економічні та соціально-політичні вимоги (вже в юридичному вигляді) на всі діючі юридичні норми [12, с. 239].

А.М. Колодій вважає принципами такими правовими явищами, які безпосередньо пов'язують зміст права з його соціальними основами – тими закономірностями суспільного життя, на яких дана правова система побудована і які вона закріплює [13].

На наш погляд, під принципами слід розуміти основні ідеї, вихідні положення, які виражають головні вимоги на всі діючі юридичні норми.

При з'ясуванні сутності принципів утворення та діяльності громадських об'єднань слід дослідити поняття «правові принципи».

У юридичній літературі різних періодів спостерігаємо велику розмаїтість дефініцій принципів права. Так, деякі автори визначають принцип права як “ідейну пружину” [14, с. 225], “поняття, що виражає суть історичного типу права” [15, с. 5-33]. Інші акцентують увагу на тому, що принцип права – це “закономірності, зв'язки, відносини” [16, с. 37], або “поняття”, “положення, що відбиває закономірнос-

ті суспільного життя” [17, с. 215; 18, с. 21], “соціальні умови” [19, с. 302]. Ведуться також дискусії про співвідношення принципів права і правових норм: принципи впливають із змісту самих норм [20, с. 98; 21, с. 32] чи вони перебувають поза межами законодавчих положень і приписів.

Даючи власну оцінку цього явища й визначаючи сутнісну природу принципів права Д.А. Керімов зазначав, що у праві не можна бачити лише просте відтворення в нормативно-правовій формі основних умов як матеріального, так і іншого буття. Право незалежне від цього буття, воно є історично виробленою людством системою принципів, ідеалів, устремлінь; право універсальне в тому сенсі, що обслуговує будь-яке суспільство. У загальному вигляді ця ідея з'являється й у зарубіжній літературі, висловлена Вільямом Пейлі як загальні закони створюються ... без передбачення того, на кого вони можуть уплинути.

О.А. Лукашова під правовим принципом розуміє вимоги, що ставляться до системи права даної соціально-економічної формації, що формуються до виникнення системи права. Без їх формування було б неможливе створення нової системи права, що веде до перетворення правових принципів у принципи права”.

А.І. Денисов наголошує, що правові принципи представляють собою правові ідеї, які пронизують все право в цілому чи окремі групи правових норм, інститутів чи галузей права. Це ті ідеї, які надають праву єдність змісту.

В.М. Манохін вважає, що принципи права є формою суспільної свідомості, яка здійснює ідейний, інформаційно-виховний вплив загального характеру, тобто виконує функцію загального закріплення суспільних відносин, що і дає можливість розглянути їх з позиції певних ідей, керівних основ.

В.М. Семенов вважає, що принципи права прийнято визначати як основоположні начала, що обумов-

лені тією роллю, яку вони відіграють в існуванні і розвитку права. Практично принципи визначають самостійність галузі права нарівні з предметом і методом правового регулювання, тому вони висловлюють сутність конкретної галузі права. На їх базі відбувається побудова всіх інших норм, інститутів, які не можуть суперечити принципам. Цілком вірно він зазначає, називаючи принципи якісними особливостями, соціально-юридичною спрямованістю галузі права.

А.М. Васильєв визначає принципи права як основні положення, які виражають сутність відповідної галузі права.

Отже, принципи права – це керівні начала, ідеї, які характеризують його природу та сутність відповідної галузі права і створюють основу для розуміння правової системи держави.

Взагалі, на сьогодні загально-визнано, що керівні положення, щоб одержати статус принципів права, обов'язково повинні бути виражені в ньому, закріплені в змісті його норм. Принципи права мають нормативний характер, вони покликані регулювати, тобто, спрямовувати, визначати поведінку людей, при чому їх регулююча роль проявляється в складі визначеного комплексу юридичних норм, які вони організовують навколо себе і разом з якими вони діють. Принципи права знаходять своє вираження у нормах права, отже, принципи виступають у формі правових приписів, обов'язкових до виконання.

Серед найбільш важливих рис принципів, передусім, необхідно виділити їхню регулятивність.

Обстоювання регулятивної ознаки принципів, які формально закріплені у вигляді норм або ж з них впливають, не є однозначним та загальноприйнятим підходом, у сфері юридичної науки та може викликати багато заперечень. Не, в достатній мірі, є переконливими аргументи вчених, які ототожнюють принципи з основними засадами, які формально закріплені в ньому. Адже, будучи реально відтворени-

ми у праві здається, що принципи наче відокремлюються та відходять від власної основи, матеріального носія (правових норм) і перетворюються у внутрішні регулятори поведінки людини - принципи правосвідомості. Актуальною у зв'язку з цим є думка А.М. Васильєва, який звертав увагу на те, що не можна вважати, що правові ідеї – принципи повністю реалізуються лише в системі правових норм.

Цю думку можна аргументувати, навіть виходячи з того, що власне правові принципи, вже відтворені у нормативно-правових актах та набувають якостей ефективного і дієвого чинника впливу на суспільні відносини, що породжуються у процесі взаємодії членів суспільства при таких умовах, коли більшість не завжди усвідомлює зміст певних норм.

Виходячи саме з цих позицій, можна розглядати принципи в об'єктивному і суб'єктивному їхньому значенні, тобто виокремлювати принципи об'єктивного і суб'єктивного права, а також вказувати на їхні вже не тільки регулятивні, а й на нормативно-регулятивні та ідейно-політичні ознаки.

Нормативно-регулятивна природа принципів права відображається і у тому, що закріплені у праві принципи стають загальними правилами поведінки, які характеризуються наявністю імперативних, державно-владних рис, які є безпосередньо властивими, як нормам, які самі є принципами, так і принципам, які виводяться з норм.

В.М. Семенов зазначає, що принципи регулюють стільки, скільки регулює саме право.

З вищевикладеного, можна вважати, що у процесі функціонування права виникають системні (загальноправові, міжгалузеві, галузеві принципи і принципи інститутів права) і структурні (публічні й приватні, матеріальні й процесуальні, регулятивні й охоронні принципи).

Висновок. Під принципами громадських об'єднань слід розуміти основні ідеї, вихідні положення порядку формування і функціонування

громадських об'єднань на засадах яких вони утворюються та діють.

Список використаних джерел

1 Антонова В.П. Состояние и перспективы развития науки административного права (шестые «Лазаревские чтения») // Государство и право. – 2002. – № 11. – С. 5-53.

2 Концепція Адміністративної реформи в Україні: затв. Указом Президента України від 22 лип. 98 № 810/98.

3 Бельский К.С. О предмете и системе науки административного права. // Государство и право. – 1998. – № 10. – С. 18-26.

4 Розенбаум Ю.А. Формирование управленческих кадров. – М.: Наука, 1982.

5 Колодій А.М. Принципи права України: Монографія. – Київ: Юрінком Інтер, 1998. – 208 с

6 Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.

7 Колодій А. М. Принципи права України / А. М. Колодій – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.

8 Марченко М. Н. Общая теория государства и права. Академический курс : в 3 т. / Марченко М. Н. – М. : ЗЕРЦАЛО. – 2001. – Т. 1. – 2001. – 516с.

9 Пирожкова Ю.В. Адміністративно-правове регулювання у сфері автомобілебудування в Україні: організаційний аспект: [монографія] / Юлія Володимиріна Пирожкова. – Запоріжжя, 2008. – 204 с.

10 Полевой Н.С. Криминалистическая кибернетика (Теория информационных процессов и систем в криминалистике). – М., 1982. – 168 с.

11 Алексеев С.С. Общая теория права. В 2-х т. Г.У. – М.: Юрид. лит., 1981 – 360 с.

12 Постанова Кабінету Міністрів України „Про впорядкування умов оплати праці працівників апарату органів влади, місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, органів прокуратури, судів та інших органів” від 13.12.1999 р. № 2288.

13 Колодій А.М. Принципи

права України: Монографія. – Київ: Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.

14 Васильев А.М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий права. – М., 1976. – 234 с.

15 Смирнов О.В. Основные принципы советского трудового права. – М.: Юрид. лит., 1977. – 213 с.

16 Державне управління: Навч. посіб. / За ред. А.Ф. Мельник. К.: Знання – Прес, 2003. – 343 с.

17 Хропанюк В.Н. Теория государства и права: Учеб. пособ. – М.: Дабахов, Ткачев, Димов, 1995. – 384 с.

18 Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підруч. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

19 Пугачев В.П. Политология. Справочник студента. – М.: ООО «Издательство АСТ»; Филологическое общество «СЛОВО», 2001. – 576 с.

20 Алексеев С.С. Общая теория права: В 2 т. – Т. 1. – М.: Юрид. лит., 1981. – 360 с.

21 Беляев Н.А. Уголовно-правовая политика и пути ее реализации. – Л., 1986. – 345 с.